

Lifelong
Learning

KULTTUURIENVÄLINEN KOMPETENSSI

OPETUSSUUNNITELMATYÖN KEHYSASIAKIRJA

Syyskuu 2012

Hanke on rahoitettu Euroopan komission tuella.

Tästä julkaisusta (tiedotteesta) vastaa ainoastaan sen laatija, eikä komissio ole vastuussa siihen sisältyvien tietojen mahdollisesta käytöstä.

SISÄLTÖ

sisältö.....	2
ESIPUHE	3
KEHYSASIAKIRJAN TAVOITTEET	3
koulutusympäristöjen erot ja opetussuunnitelmakehyyksen joustavuus	3
oppimistavoitetaulukko - taustaa.....	3
mitä tämä asiakirja sisältää	3
KULTTUURIENVÄLINEN TOIMIJA	5
PERUSTELUT	5
OPETUSSUUNNITELMAKEHYS	8
KOMPETENSSIN TASOT, TAIDOLLISET OSA-ALUEET JA OSAAMISEN TASOT	8
ESIMERKKISUUNNITELMA: ITSENÄINEN OPINTOKOKONAISUUS.....	12
OPINTOjakson TARKOITUS JA OPPIMISTAVOITTEET	12
opintojen sisältö: esimerkki.....	12
opetusmenetelmät ja oppimistehtävät.....	13
Arviointi	13
Arviointiperusteet	14
KULTTUURIENVÄLINEN KOMPETENSSI OSANA (KÄYTÄNNÖN) KÄÄNNÖSKURSSEJA	14
esimerkki: kulttuurisidonnaisia viittauksia sisältävä resepti	14
SANASTO	17
KIRJALLISUUS.....	19

KEHYSASIAKIRJAN TAVOITTEET

PICT (Promoting Intercultural Competence in Translators) -hankkeen tavoitteena on edistää kulttuurienvälisen viestinnän systemaattista opetusta osana kääntämisen opintoja.

Opetussuunnitelmakehys on laadittu yliopistojen oman suunnittelun tueksi joko itsenäisen kulttuurienvälisen viestinnän opintokokonaisuuden laatimisessa tai kulttuurienvälisyyden sisällyttämisessä osaksi muita opintokokonaisuuksia. Kehys sisältää opetuksen peruselementit, mutta on samalla riittävän väljä ja siten sovellettavissa erityyppisiin tutkintorakenteisiin ja opetussuunnitelmiin.

KOULUTUSYMPÄRISTÖJEN EROT JA OPETUSSUUNNITELMAKEHYKSEN JOUSTAVUUS

Opetussuunnitelmakehyksen laatimisessa otettiin huomioon erot opiskelijamateriaalissa, opetus- ja oppimismenetelmissä, arvioinnissa, kääntäjäkäsityksessä ja kulttuurienvälisyyden roolissa eri maiden ja oppilaitosten välillä. Erojen takia kehys laadittiin mahdollisimman väljäksi: siinä keskitytään määrittelemään pelkästään kolmen eri tason oppimistavoitteet, mikä on toisaalta usein opetussuunnitelmatyön vaikein osio. Oppilaitokset voivat sitten itse päättää, mitkä oppimistavoitteet sisältyvät juuri heidän tarjoamiinsa kulttuurienvälisen viestinnän opintoihin ja mitkä puolestaan voidaan sisällyttää osaksi käännöskurssien oppimistavoitteita. Oppilaitokset voivat myös vapaasti määrittellä, miten kulttuurienvälisiä kompetenssia opetetaan, kuinka laajoja kurssit ovat ja kuinka ne arvioidaan, joskin PICT-hankkeen osatavoite on tuottaa myös opetus- ja arviointimateriaalia oppilaitosten oman suunnittelun tueksi.

OPPIMISTAVOITETAULUKKO - TAUSTAA

Tämän asiakirjan sisältämän oppimistavoitetaulukon on laatinut neljää EU-maata edustava kääntämisen ja opetussuunnitelmatyön asiantuntijatyöryhmä, minkä lisäksi laatimiseen osallistui myös asiantuntijoita kolmesta muusta PICT-hankkeen kumppanimaasta. Oppimistavoitteiden määrittely perustuu kattavaan, kääntämisen opettajille ja opiskelijoille suunnattuun kyselytutkimukseen, joka toteutettiin kaikissa hankkeen seitsemässä kumppanimaassa. Tähän opetussuunnitelmakehykseen määritellyt keskeisimmät oppimistavoitteet heijastelevat sekä opetuksessa hyödyllisimpinä koettuja nykykäytänteitä että tulevaisuuteen kohdistettuja odotuksia.

MITÄ TÄMÄ ASIAKIRJA SISÄLTÄÄ

Kuten esipuheessa todettiin, tämän asiakirjan tavoitteena on edistää kulttuurienvälisen viestinnän systemaattista opetusta osana kääntämisen opintoja. Tähän pyritään erityisesti oppimistavoitetaulukon (sivuilla 8-11) avulla. Asiakirjan muut osiot pyrkivät myös tukemaan oppilaitosten työtä kulttuurienvälisen viestinnän opetuksen toteuttamisessa. Asiakirjaan sisältyy seuraavia osioita:

- Perustelut - selvitys taulukon taustoista, käyttötarkoituksesta ja käyttötavoista
- Oppimistavoitetaulukko
- esimerkkisuunnitelma kääntäjille suunnatusta, itsenäisestä kulttuurienvälisen kompetenssin opintokokonaisuudesta. Esimerkki siitä ,kuinka taulukkoa voi hyödyntää opintokokonaisuuden suunnittelussa.
- Esimerkki kulttuurienvälisyyskysymyksiä sisältävästä käännoستهävästä ja siihen linkittyvistä, taulukon sisältämistä oppimistavoitteista. Esimerkki osoittaa, kuinka jo olemassa olevilla käännoskursseilla käsiteltäviin tehtäviin voidaan määritellä selkeät, nimenomaan kulttuurienvälisyyteen liittyvät oppimistavoitteet.
- Alan keskeiset termit sisältävä sanasto
- kirjallisuusluettelo, joka sisältää keskeisiä kääntämiseen ja kulttuurienväliseen viestintään liittyviä teoksia. Osa teoksista vaikuttaa myös oppimistavoitetaulukon taustalla.

Toivomme, että PICT-hankkeen piirissä laadittu opetussuunnitelmatyön kehysasiakirja on hyödyllinen väline kulttuurienvälisen viestinnän opetuksen sisällyttämisessä kääntämisen opintoihin. Lisätietoa asiakirjan laatijoista ja opetusmateriaaleista (vuoden 2013 alkupuolella) osoitteessa www.pictllp.eu

PERUSTELUT

Kulttuurikompetenssi on noussut keskeiseksi viestinnän osataidoksi viimeisten vuosikymmenien globalisaatiokehityksen myötä. Kompetenssia on pohdittu monista eri näkökulmista. Triandis pitää kulttuurin keskeisimpinä osatekijöinä arvoja, käsityksiä, asenteita, stereotyyppioita, uskomuksia, luokitteluja, arvotuksia, odotuksia, muistoja ja mielipiteitä, ja kulttuurikompetenssi on puolestaan määritelty "yhtenäiseksi käytös-, asenne- ja toimintatapamalliksi, jota tietyssä järjestelmässä, toimijajoukossa tai ammattiyhteisössä noudatetaan, ja jonka avulla järjestelmä, toimijat ja ammattilaiset pystyvät toimimaan tehokkaasti kulttuurienvälisissä kohtaamisissa" (Cross et al, 1989).

Kulttuurienvälisen kanssakäymisen lisääntyessä globalisaation myötä *kulttuurikompetenssin* käsitteestä on syytä siirtyä *kulttuurienvälisen kompetenssin* käsitteeseen, joka liittyy vuorovaikutukseen ja tietynlaisiin toimintamalleihin; tulkintaan ja merkitysten antoon (ks. Porter ja Samovar 1994). Kielellä on keskeinen osa lisääntyneessä kulttuurienvälisessä kanssakäymisessä – kuten Bennett (1997) toteaa, enää ei riitä se, että osaa puhua kieltä sujuvasti ja hallitsee niin ääntämisen, kieliopin kuin sanastonkin, vaan tärkeää on, ettei kaikessa sujuvuudessaan tee itsestään typerystä. Kielen osaamista ei mitata pelkällä sujuvuudella. Nykyään kielitaitoinen ihminen voidaankin määritellä yksilöksi, joka osaa yhdistää kielen tuntemuksen laajaan vieraan kulttuurin ja yhteiskunnan tuntemukseen.

Tunnetut vieraan kielen opettamisen teoreetikot kuten Michael Byram (1997) ja Claire Kramsch (1998) ovat sitä mieltä, että syntyperäisen kielenpuhujan tasoinen kielitaito vieraan kielen opettamisen tavoitteena johtaa harhapoluille; sen sijaan on tärkeää oppia kulttuurienväliseksi puhujiksi. Kulttuurienvälisellä kielenpuhujalla on seuraavanlaisia taitoja:

- kulttuurienvälinen viestintätaito eli kulttuurienvälisten suhteiden laaja hallinta (*savoir être*),
- sosiaaliryhmien ja sosiaalisten käytänteiden tuntemus sekä lähde- että kohdekulttuureissa (*savoirs*),
- tulkitsemis- ja vuorovaikutustaito (*savoir comprendre*),
- oppimis- ja kanssakäymistaito (*savoir apprendre/faire*),

- kriittinen kulttuuritietoisuus (savoir s'engager), johon kuuluu kyky arvioida sekä lähde- että kohdekulttuurin näkökulmia, käytänteitä ja tuotteita (Byram:1997).

Yllä mainitut taidot ovat keskeisiä myös nykykääntäjän työssä. Kääntäminen ei ole missään tilanteessa pelkästään merkityksen siirtämistä kielestä toiseen, vaan siihen liittyy aina kääntymä kulttuurista toiseen. Siksi on tärkeää, että kulttuurienvälistä kompetenssia kehitetään systemaattisesti tulevien kääntäjien koulutuksessa niin, että se mainitaan myös opetussuunnitelmissa ja sitä pystytään arvioimaan selkein arviointikriteerein.

Oppimistavoitteinen taulukko pyrkii profiloimaan kääntäjän kulttuurienvälisenä toimijana. Toimijuuden ja siihen liittyvän kompetenssin katsotaan jakautuvan kolmeen eri tasoon, joista kukin vielä jakautuu useaksi erilaiseksi taidolliseksi osa-alueeksi. Näitä tarkoin määriteltyjä osa-alueita voi hyödyntää kurssimateriaalin valinnan pohjana niin itsenäistä kulttuurienvälisyyteen keskittyvää kurssia suunniteltaessa kuin käännöskurssin osanakin.

Taulukossa kulttuurienvälisyyttä ei tarkastella irrallisena komponenttina vaan opiskelijoiden oppimistavoitteiden ja eritasoisen suoriutumisen kautta. Koska hankkeessamme keskitytään nimenomaan kääntämiseen eikä tulkkaukseen ja tavoitteemme ovat tarkoin rajatut, kulttuurienvälistä toimijuutta ei ole tässä yhteydessä syytä pitää henkilökohtaisena ominaisuutena eikä määritellä sitä yksilö-, sosiaali- tai kansakunnan psykologian näkökulmista.

Kulttuurienvälisellä toimijalla on erilaisia tietoja, taitoja ja asenteita niin teoreettisella, tekstuaalisella kuin interpersoonaisella tasolla, joista kukin jaetaan pienempiin taidollisiin osa-alueisiin oppimistavoitetaulukossa. Maisteriopiskelijoiden kulttuurienvälisen tiedon, taidon ja asenteiden arvioimiseksi taulukossa myös kuvataan kolme eri osaamisen tasoa kullakin taidollisella osa-alueella. Näin taulukko luo pohjaa myös kääntäjien kulttuurienvälisen kompetenssin arvioinnille.

Opiskelijoiden on ensiksi tunnistettava kääntämisen kontekstin kulttuurisidonnaisuus ja viestintätilanteen monitahoinen luonne, heidän oma roolinsa siinä ja käännettävän tekstin rooli dynaamisessa kulttuurienvälisessä viestinnässä. Kielikompetenssi on siis vain pieni osa kulttuurienvälistä kompetenssia. Keskiössä on pikemminkin erilaisten kulttuuristen näkökulmien vyyhti, joka syntyy, kun yhtä kieltä lähestyy monikielisestä näkökulmasta - siis sellaisten kulttuuristen merkitysten kantajana, joiden vaikutus siirtyy myös kulttuurirajojen yli. Teoreettisen tason kompetenssi tarkoittaa keskeisten käsitteiden ja termien hallintaa ja kriittistä tietoisuutta kulttuurienvälisen toimijan roolista nimenomaan kulttuurien eikä kielten välittäjänä. Tekstuaalisella

tasolla opiskelija soveltaa teoreettista tietoaan käänösprosessissa. Kolmas taso kuvaa lähinnä asenteita ja liittyy opiskelijoiden avoimuuteen ja suvaitsevaisuuteen sekä lähde- että kohdekulttuureita kohtaan.

KOMPETENSSIN TASOT, TAIDOLLISET OSA-ALUEET JA OSAAMISEN TASOT

TEOREETTINEN TASO

Taidollinen osa-alue	Osaamistaso 1	Osaamistaso 2	Osaamistaso 3
<p>Kulttuurienvälisen viestinnän teorian keskeiset käsitteet</p> <p><i>(esim.kulttuuri, identiteetti, representaatiot jne.)</i></p>	<p>Osoittaa tuntevansa joitakin kulttuurienvälisen viestinnän teorian keskeisiä käsitteitä, esim. <i>kulttuuri, identiteetti, taksonomiat jne.</i></p>	<p>Tuntee ja ymmärtää suurimman osan kulttuurienvälisen viestinnän teorian keskeisistä käsitteistä ja osaa peilata niitä viestintään ja kääntämiseen.</p>	<p>Tuntee syvällisesti kulttuurienvälisen viestinnän teorian keskeiset käsitteet ja osaa käyttää niitä kriittisesti arvioidessaan kulttuurienvälisyyteen liittyviä kysymyksiä kääntämisessä sekä lähde- että kohdetekstin näkökulmasta</p>
<p>Käsitteelliset työkalut kulttuurienvälisyyden näkökulman analysointiin (esim. kulttuurivertailun välineet, kulttuuritietoisuuden tasot jne.)</p>	<p>Tuntee joitakin käsitteellisiä työkaluja kulttuurienvälisen suhteiden arvioimiseksi mutta ei osaa soveltaa niitä käytäntöön</p>	<p>Osaa soveltaa perustyökaluja tekstien kulttuurienvälisen ulottuvuuden analysoimisessa ja niiden tuottamis- ja vastaanottajaympäristöissä.</p>	<p>Osaa soveltaa laajasti erilaisia käsitteellisiä työkaluja kulttuuri- ja diskurssikäytänteiden analysoimisessa sekä yksilö-, ryhmä- että yhteiskuntatasolla.</p>
<p>Käännöskulttuurien tuntemus (esim. erot ammattimaisessa käännöstoiminnassa maiden välillä, erojen merkitys kääntäjälle jne.)</p>	<p>Tietää perusasiat institutionaalisista ja yhteiskunnallisista kääntämiseen kohdistuvista</p>	<p>Tuntee institutionaalisten ja yhteiskunnallisten rajoitteiden olennaisimmat yksityiskohdat ja näkökulmat ja osaa sijoittaa ne historialliseen ja</p>	<p>Tunnistaa ja osaa kriittisesti arvioida laajasti erilaisia kääntämiseen kohdistuvia institutionaalisia ja yhteiskunnallisia</p>

	rajoitteista	poliittiseen kontekstiin	rajoitteita ja osaa tarkastella kriittisesti monesta eri näkökulmasta niiden historiallista ja poliittista kontekstia.
Kulttuurienvälisen viestinnän teorian ja käännöstieteen yhtymäkohdat (esim. kulttuurinen profilointi ja lukija-analyysi, kulttuurinen subjektiivisuus ja kääntäjän näkyvyys)	Tietää perusasiat kulttuurienvälisen viestinnän teoriasta ja osaa opettajan avulla osoittaa yhtymäkohtia niiden ja kääntämisen välillä	Tuntee kulttuurienvälisen viestinnän teorian siinä määrin, että pystyy itsenäisesti osoittamaan kulttuurienvälisen viestinnän ja kääntämisen yhtymäkohtia	Ymmärtää syvällisesti kulttuurienvälisen viestinnän teoriaa ja tunnistaa ja osaa analysoida itsenäisesti hyvin monitahoisia yhtymäkohtia kulttuurienvälisen viestinnän ja kääntämisen välillä

TEKSTUAALINEN TASO

Taidollinen osa-alue	Osaamistaso 1	Osaamistaso 2	Osaamistaso 3
Lähde- ja kohdetekstien vastaanottajien vertaileva analyysi kulttuurisesta näkökulmasta	On tietoinen joistakin kulttuurieroista ja yhtäläisyyksistä lähde- ja kohdetekstien vastaanottajien välillä mutta pitäytyy enimmäkseen kielellisissä seikoissa; osoittaa vielä jonkin verran stereotyyppistä ajattelua ja ennakkoluuloja.	On tietoinen olennaisimmista kulttuurieroista/yhtäläisyyksistä lähde- ja kohdetekstien vastaanottajien välillä mutta ei tunnista monisyisempiä; pystyy arvioimaan keskeisiä eroja/yhtäläisyyksiä tietoisena stereotyyppioista ja ennakkoluuloista	Tunnistaa monisyisiäkin kulttuurieroja lähde- ja kohdetekstien vastaanottajien välillä ja osaa arvioida kriittisesti erojen vaikutusta viestintään; osoittaa kekseliäisyyttä ja joustavuutta strategioillaan, jotka osoittavat kykyä irtautua stereotyyppioista ja ennakkoluuloista.
Tekstien vertaileva analyysi	On tietoinen	On hyvin tietoinen	Tunnistaa

kulttuurienvälisestä näkökulmasta (sanasto, syntaksi, diskurssipiirteet, visuaalinen ulkoasu – ja analyysin hyödyntämien käänösprosessissa)	kulttuurisidonnaisten leksikaalisten, syntaktisten ja diskurssipiirteiden olemassaolosta mutta tunnistaa vain selkeimmät tapaukset	keskeisimmistä kulttuurieroista ja niiden vaikutuksesta tekstin tuottamiseen ja tunnistaa merkittävimmät tekstin piirteet. Näitä ovat syntaksiin ja sanastoon sekä tekstikonventioihin liittyvät asiat.	monisyisiä kulttuurieroja tekstin rakenteessa ja osaa analysoida niitä kriittisesti ja perustellen. Tunnistaa myös vaikeammin hahmotettavia diskurssipiirteitä (esim. retorisia elementtejä).
Vastaamattomuuden tunnistaminen ja vastaamattomuusongelmien ratkaisustrategiat (esim. eksplisitaatio, poisto, korvaaminen jne.)	Tuntee joitakin käänösstrategioita kulttuurisidonnaisten ongelmien ratkaisemiseksi mutta ei osaa aina valita tilanteeseen sopivaa	Osaa käyttää joitakin käänösstrategioita mutta perustelee niiden käyttöä usein intuitiivisesti	Osaa käyttää useita eri käänösstrategioita, arvioida niitä kriittisesti ja perustella käänösratkaisunsa soveltuvuuden eri tilanteissa
Sisäistetyn kulttuurin vaikutuksen tunnistaminen ja käsitteleminen ja suhtautuminen lähdekulttuuriin ja -tekstiin	tiedostaa oman kulttuurisen taustansa mutta ei tunnista sen vaikutusta käänösprosessiin	tunnistaa joitakin kulttuurisen interferenssin tilanteita mutta ei löysä strategioita niiden käsittelyyn.	tuntee useita strategioita joilla vähentää oman kulttuuritaustan vaikutusta sekä käänösprosessiin että kohdetekstiin

INTERPERSONAINEN TASO

Taidollinen osa-alue	Osaamistaso 1	Osaamistaso 2	Osaamistaso 3
kulttuuritietoisuus ja empatia sosiaalisessa kanssakäymisessä (esim. käänöksen	osoittaa olevansa jossain määrin tietoinen kulttuurieroista mutta turvautuu usein vain muutamaaan	toiminta heijastelee joskus kaavamaisia kulttuurikäsitteitä mutta yleensä pyrkii toiminnassaan	toiminta on johdonmukaisesti kaavamaisia käsitteitä välttelevää ja osoittaa kriittistä etäännyttämistä

viestintätehtävästä neuvottelu lähdekulttuurin edustajan kanssa)	toimintamalliin; toiminta heijastelee kaavamaisia kulttuurikäsitteitä	objektiivisuuteen joka perustuu vieraan kulttuurin ymmärtämiseen ja suvaitsevaisuuteen	lähdekulttuurista ja arvoista
uteliaisuus ja oma-aloitteisuus kulttuurienvälisissä kohtaamisissa (esim. kanssakäyminen lähdekulttuuria edustavan kollegan tai asiakkaan kanssa)	toiminta heijastelee essentialistista näkemystä omasta ja vieraasta kulttuurista; vain perustietoisuus kulttuurien dynaamisesta ja muuttuvasta luonteesta	toiminta perustuu tietoisuuteen ja herkkyyteen havaita muutoksia omassa ja vieraassa kulttuurissa; osaa opettajan avustuksella perehtyä kulttuurien historiaan ja nykytilanteeseen	osoittaa johdonmukaisesti valmiutta perustaa toimintansa oman ja vieraan kulttuurin dynaamiseen luonteeseen, johon osaa itsenäisesti perehtyä;
herkkyys aistia erilaiset tunnetilat ja mahdolliset konfliktitilanteet (esim. sanaton ja sanallinen viestintä jne.)	osoittaa toisinaan tiedostavansa tunnetiloja ja konfliktitilanteita mutta tietoisuus rajoittuu usein ääneen lausuttuihin tilanteisiin	tunnistaa ja osaa käsitellä ääneen lausuttuja tunteita ja konflikteja vaivatta mutta ei huomaa itsenäisesti implisiittisiä tilanteita	osoittaa johdonmukaisesti herkkyyttä havaita sekä implisiittiset että eksplisiittiset tunnetilat ja konfliktitilanteet ja osaa käsitellä niitä vaivatta; ei anna jämähtäneiden kulttuuristen hierarkiakäsitysten kahlita toimintaansa
sosiaalinen asemointi (esim. vallitseviin sosiaalisiin normeihin mukautuminen vai niiden hylkääminen vai hybridi)	turvautuu usein stereotyyppiseen ajatteluun; tuntee sosiaalisia normeja mutta pitäytyy valinnoissaan parinteisessa kulttuuriarvoissa ja toimintamalleissa	osoittaa perusteellista tietoisuutta eri kulttuurien sosiaalisista normeista ja osaa soveltaa toimintaansa niiden mukaisesti; kykenee irrottautumaan perinteisestä itseymmärryksestään ja rakentamaan toisen kulttuurista imagoa	osoittaa ymmärtävänsä monitahoisia sosiaalisia normeja eri kulttuureissa ja alakulttuureissa sekä teorian että käytännön tasolla ja tuntee laajasti soveltuvia käsitteellisiä työkaluja ja sosiaalisia strategioita.

Opintojakson otsikko:

KULTTUURIENVÄLISTÄ VIESTINTÄÄ KÄÄNTÄJILLE

Opintojakson kesto:

Yksi lukukausi

OPINTOJAKSON TARKOITUS JA OPPIMISTAVOITTEET

Tämän opintojakson tarkoitus on kehittää opiskelijan kykyä:

- tunnistaa kulttuurienvälisen viestinnän keskeisiä käsitteitä ja pohtia kriittisesti kulttuurienvälisyysteorioiden merkitystä käänntösihteessä sekä näiden kahden alan välisiä yhtymäkohtia (teoreettinen taso, ks. taulukko);
- hyödyntää kulttuurienvälisyysteorioita kriittisesti monitahoisien kulttuurien vaikutuksen ymmärtämiseksi sekä omassa että toisten (ammatillisessa ja henkilökohtaisessa) toiminnassa; arvioida sen vaikutusta viestintätilanteissa (asenteellinen taso, ks. taulukko);
- tunnistaa ja arvioida kriittisesti kulttuurisidonnaisia tekstin elementtejä ja hyödyntää tätä ymmärrystä tehokkaan kulttuurienvälisen viestinnän mahdollistamiseksi ja viestinnän esteiden tunnistamiseksi sekä erilaisten esteitä raivaavien käänntösihteerioiden käyttökelpoisuuden arvioimiseksi (tekstuaalinen taso, ks. taulukko);
- asennoitua kulttuurienvälisiin kysymyksiin uteliaan avoimesti ja empaattisesti ja vastaamaan mahdollisiin haasteisiin itsekritiisesti (interpersoonainen taso, ks. taulukko).

OPINTOJEN SISÄLTÖ: ESIMERKKI

- 'kulttuurin' määritelmä; kulttuurienvälisyys; alakulttuurit
- kulttuurierot ja kulttuuritietoisuus

- yhtäläisyyksien ja erojen kontrastiivinen analyysi
 - kulttuuriset
 - tekstuaaliset
 - historiallinen/dynaaminen ymmärrys kulttuurieroista
- Stereotyyppiat, arvotaksonomiat, essentialismi
- Oman kulttuuritaustan ymmärtäminen ja sen rajat (alueelliset, sukupolvi ja sukupuoli, etniset, kansalliset, kulttuuriset...)
- Kulttuurienvälisen kompetenssin teorit, kulttuurienvälisen viestinnän ja käännöstieteen yhtymäkohdat
- kulttuurienvälinen interspersonainen vuorovaikutus, sanasto ja 'kulttuuritöyssyt', kontrastiivinen tekstianalyysi, 'lokalisaatio' ja muut kääntämisen alan tapaustutkimukset, konfliktin välttämis- ja käsittelystrategiat

OPETUSMENETELMÄT JA OPPIMISTEHTÄVÄT

Opetus on interaktiivista ja kokeellista ja pohjautuu opiskelijoiden omiin kokemuksiin kulttuurienvälisyydestä. Opiskelijoita ohjataan tutustumaan kulttuurienvälisyysteorioihin ja soveltamaan ja arvioimaan niitä. Heidän myös odotetaan oppivan ymmärtämään omia vahvuuksiaan ja heikkouksiaan kulttuurienvälisinä viestijöinä ja hiomaan viestintätaitojaan interaktiivisilla harjoitustunneilla. Opiskelijoiden odotetaan myös soveltavan teoriaa laajasti analysoidessaan tapaustutkimuksia, jotka ovat tyypillisiä heidän alallaan.

Opetusmenetelmiä ovat esimerkiksi seuraavat:

- Esitelmät/luennot
- Audiovisuaalinen materiaali & kulttuurin tuotteet
- käännösten analyysi, hypoteettiset käännöstilanteet
- pari-, pienryhmä- ja ryhmäkeskustelut ja harjoitukset

Opiskelijoiden odotetaan tutustuvan laajasti sekä annettuun kirjallisuuteen että heidän omalle tutkimukselleen relevantteihin lähteisiin. He tekevät tunneille myös käytännön harjoituksia.

ARVIOINTI

Jatkuva arviointi, johon sisältyy jokin seuraavista:

- Reflektiivinen oppimispäiväkirja
- tuntitehtävät (esim. miten teoria soveltuu käytäntöön)

- kulttuurienvälisyysharjoitukset ja käännösratkaisujen perustelu
- Loppuessee/yhden kääntämisen tapaustutkimuksen analyysi

ARVIOINTIPERUSTEET

Ks. edellisen osion oppimistavoitetaulukko, jota voi käyttää arvioinnin pohjana.

KULTTUURIENVÄLINEN KOMPETENSSI OSANA (KÄYTÄNNÖN) KÄÄNNÖSKURSEJA

Taulukossa mainittuja oppimisosa-alueita voidaan yhdistää myös osaksi muita kääntäjäkoulutukseen kuuluvia kursseja; taulukkoa voi siis hyödyntää myös yksittäisiä käytännön käännöskursseja suunniteltaessa. Opettajat voivat rakentaa kokonaisen käännöskurssin erityyppisiä kulttuurienvälisiä kysymyksiä esiin tuovien tekstien ympärille tai valita taulukosta muutaman oppimisen osa-alueen ja valita kurssille niiden mukaisia tekstejä.

Käytännön käännöskursseilla voidaan aktivoida opiskelijoiden teoreettista tietoa kulttuurienvälisistä kysymyksistä ja näin muuttaa se proseduraaliseksi tiedoksi, ts. tehokkaiksi käännösstrategioiksi, joiden avulla päästään kulttuurienvälisen esteiden yli. Erikielisten mutta samaa tekstilajia edustavien tekstien kontrastiivinen analyysi saa opiskelijat tiedostamaan sekä lähde- että kohdekulttuurin piirteitä ja auttaa tunnistamaan eroja ja yhtäläisyyksiä niin tekstuaalisissa valinnoissa kuin itse tekstin sisällöissäkin. Tiedostamisen jälkeen opiskelijat voivat pohtia erojen ja yhtäläisyyksien syitä aiemmin opittujen teorioiden valossa. Kun tekstit valitaan huolellisesti, käännöskurssilla voidaan käsitellä laajasti erilaisia kääntäjälle keskeisiä kulttuurieroista kumpuavia asioita; kulttuurisidonnaisia käsitteitä on runsaasti esimerkiksi matkaesitteissä, keittokirjoissa, lakiteksteissä ja kaunokirjallisissa teksteissä, vain muutaman esimerkin mainitaksemme.

Erojen syiden ymmärtäminen on ensimmäinen askel kohti tehokasta ratkaisustrategiaa. Toimivia käännösstrategioita kokeillaan ja harjoitellaan siinä vaiheessa, kun kulttuurisia haasteita sisältävä teksti varsinaisesti käännetään. Tässä vaiheessa opiskelijat pohtivat kohdetekstin lukijan roolia ja hänen kulttuuriaan – riittääkö, että tietää, mitä kansalaisuutta lukija on? Onko kulttuuri muutakin kuin jonkin maan kansalaisuus? Onko kulttuurin sisälläkin kulttuurieroja – alueellisia, sukupolvien välisiä, sukupuolten välisiä? Vaikuttavatko ne kääntämiseen?

Alla on yksi esimerkki käännösharjoitukseksi, jonka myötä nousee esiin useita kulttuurienvälisiin eroihin liittyviä kysymyksiä.

ESIMERKKI: KULTTUURISIDONNAISIA VIITTAUKSIA SISÄLTÄVÄ RESEPTI

KOMPETENSSIOSA-ALUE (OPPIMISTAVOITE)

- lähde- ja kohdetekstien vastaanottajien kontrastiivinen analyysi kulttuurienvälisyyden näkökulmasta (ks. taulukon tekstuaalinen taso)
- tekstien komparatiivinen analyysi kulttuurienvälisyyden näkökulmasta – sanaston ja syntaksin piirteet, diskurssipiirteet, visuaalinen ulkoasu – ja analyysin hyödyntäminen käännösprosessissa (ks. taulukon tekstuaalinen taso)

KÄÄNNETTÄVÄ TEKSTI

BRAISED BEEF AND CARROTS

A GOOD VERSION OF BRAISED BEEF AND CARROTS that I had from a young Irish friend, Carmel O'Connell, who used to work with that splendid chef, Colin White. She recommended using brisket – I bought a piece of well-hung Aberdeen-Angus – but topside could be substituted, or that muscle that runs down the shoulder blade, sometimes called salmon or feather cut, if you can persuade your butcher to cut it for you. English butchers are loath to do this, preferring to cut across several muscles rather than removing and trimming one nicely shaped piece of meat, but people living in Scotland, or who are lucky enough to have a butcher who understands French cuts, may be able to manage it. If more convenient, the dish can be cooked in a low oven.

For 6-8

2-2 ½ kilos (4-5 lb) piece rolled brisket

Lard

6-8 fine large carrots, peeled

Up to one litre (1 ¾ pts) poultry stock, unsalted

Generous sprig of thyme

Salt, pepper, chopped parsley

CHOOSE a flameproof pot that holds the meat closely. Brown the beef in a little lard and put it into the pot. Slice carrots thinly, in the processor or on a mandolin. Arrange a quarter of them around the

beef. Pour in stock to come 5-7 cm (2-3") up the pot and tuck in the thyme. Bring to the boil and cover. The lid need not fit very tightly, as a certain amount of evaporation is desirable.

Keep the pot at a gentle bubble, checking it every half hour, adding the rest of the carrots in three batches and topping up the liquid level with more stock. After 2 hours it should be cooked, but be prepared to give it a further half hour. The dish will come to no harm if it has to be kept warm for a while, so allow plenty of time.

Transfer the beef to a hot serving dish, and surround with the drained carrots which will be extremely succulent. Season them, sprinkle with parsley and keep warm. Strain liquid into a shallow pan and boil down to concentrate the flavour. Season, pour a little over the beef and carrots, and the rest into a hot sauceboat. Boiled potatoes go well with this dish.

NOTE: The original recipe suggests cooking the dish one day and reheating it the next for an even better flavour. If you do this, chill the pot fast in ice cubes and water, refrigerate overnight and reheat thoroughly.

Jane Grigson: *English Food* (1992, Penguin)

Käännöksen viestintätehtävä:

Käännä resepti keittokirjan suomalaiseen laitokseen "Englantilaisia makuja"

Ohjeet opiskelijoille:

1) Keskustelkaa pienryhmissä a) mitä kulttuuriviittauksia tekstissä on? Pohtikaa niitä. b) Tutki tekstin tyyliä ja vertaa sitä suomalaiseen reseptityyliin.

2) Keskustelkaa pienryhmissä siitä, mitä kulttuuriviittauksille tapahtuu, kun teksti käännetään suomeksi. Mitä ongelmia syntyy ja miksi? Kuinka ongelmat voi ratkaista? Onko reseptitekstin kielellisissä konventioissa eroja näiden kahden kielen välillä ja miten ne pitäisi huomioida käännöksessä?

3) Kääntäkää teksti pienryhmissä (tai itsenäisesti).

4) Vertailkaa käännöksiä ja keskustelkaa erilaisista käännösstrategioista. Yrittäkää perustella valitsemanne strategian käyttöä.

SANASTO

Alle valitut keskeiset käsitteet on poimittu tutkimuskirjallisuudesta, mutta ne ovat yhteneväisiä PICT-hankkeen kumppanimaiden näkemysten kanssa. Joillekin käsitteille määritelmiä on olemassa useampikin; tähän on valittu opetussuunnitelmakehykseen soveltuvien.

YLIKULTTUURINEN VIESTINTÄ

Kielen, ei-verbaalisen viestinnän ja tilankäytön avulla tapahtuva omien kulttuurierojen kommentoimisen, neuvottelemisen ja sovittelun prosessi. Prosessin avulla yksilö voi myös ilmaista avoimuuttaan kulttuurienvälisille kokemuksille.

Termi "ylikulttuurinen" viittaa kanssakäymiseen sellaisten ihmisten välillä, joilla on erilainen kulttuurinen tai etninen tausta tai sukupuolisuuntatuneisuus tai jotka kuuluvat eri rotuun, sukupuoleen, uskontoon, ikäryhmään tai yhteiskuntaluokkaan. (Clarke and Sanchez, 2001)

KULTTUURIENVÄLINEN VIESTINTÄ

Symbolinen vaihtoprosessi jossa kahteen tai useampaan erilaiseen kulttuuriryhmään kuuluvat ihmiset etsivät yhteisymmärrystä interaktiivisessa tilanteessa.

Toisin sanoen kulttuurienvälinen viestintä on viestintää, joka tapahtuu eri kulttuureista tulevien ihmisten kesken. (Ting-Toomey, 2005, s. 39).

KULTTUURIENVÄLISEN VIESTINNÄN KOMPETENSSI

Kyky luoda yhteisymmärrys tilanteessa, jossa ihmisillä on keskenään erilaiset sosiaaliset identiteetit, ja ihmisten kyky kohdata toisensa yksilöinä ja moniulotteisina olentoina monine identiteetteineen. Kulttuurienvälisen kompetenssin osatekijöitä ovat siis tiedot, taidot ja asenteet, sekä yksilön arvot jotka kumpuavat tiettyyn sosiaaliseen ryhmään kuulumisesta. (Byram, 2005)

KULTTUURIENVÄLINEN KOMPETENSSI

Kyky viestiä tehokkaasti ja asianmukaisesti kulttuurienkohtaamistilanteessa tiettyjen asenteiden, kulttuurienvälisen tiedon ja taitojen sekä reflektion ansiosta (Deardorff 2006: 05)

KULTTUURIENVÄLINEN TOIMIJA

Kuka tahansa, joka rakentaa yhteyden kulttuureiden ja yksilöiden välille kiertämällä kielen ja kulttuurin asettamia esteitä, edistää oman kulttuurinsa ymmärrystä ja helpottaa palvelujen saatavuutta.

Hyvä kulttuurienvälinen toimija on valmis olemaan osa vierasta kulttuuria; hänellä on tietoa siitä ja hän pystyy tulkitsemaan sitä; hän tietää, kuinka oppia lisää vieraasta kulttuurista ja osaa arvioida

omaa käsitystään ja toimintatapojaan vieraaseen kulttuuriin liittyen ja vieraassa kulttuurissa (Byram 2005)

SISÄISTETTY KULTTUURI

Yksilön personallisuutta ja psykologista toimintakykyä muovaavat (mutta eivät määräävät) kulttuuriset vaikutteet.

Esimerkkejä sisäistetyistä kulttuurista ovat sosiaalinen sukupuoli, psykologinen kypsyyden ja luokkaidentiteetti.

(Ho 1995:5)

OPPIMISEN TASO

Indikaattori, joka kuvaa, missä määrin opiskelija on ymmärtänyt käsitteen tai teorian ja missä määrin hän osaa soveltaa ymmärrystään.

KIRJALLISUUS

Kirjallisuusluettelo on koottu (kääntäjille) keskeisimmät kulttuurienväliseen viestintään liittyvät teokset. Niistä voi koostaa eri laajuisia kirjallisuuspaketteja kulttuurienvälisyyttä käsitteleville opintojaksoille.

ADLER, Nancy & Allison GUNDERSEN (2008) *International Dimensions of Organizational Behaviour* (5th edition). Mason (Ohio): Thomson South-Western.

ADLER, Nancy (2002) *International Dimensions of Organizational Behavior*. Cincinnati: OH South-Western.

ASANTE, M.K. & W.B. GUDYKUNST (Eds.) (1989) *Handbook of international and intercultural communication*. NewburyPark : Sage.

BAKER, M. (1992) *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Routledge.

BARRETTE, C., E. GAUDET, & E. LEMAY (1993) *Guide de communication interculturelle*. Montréal : Renouveau pédagogique.

BELL, R. T. (1991) *Translation and Translating: Theory and Practice*. London: Longman.

BELLOS, D. (2011) *Is that a Fish in your Ear? Translation and the Meaning of Everything*. New York: Faber and Faber .

BENNETT, M. (1997) *How not to Be a Fluent Fool: Understanding the Cultural Dimension of Language*. In Fantini, A. (ed.) *New Ways of Teaching Culture*. Bloomington, Illinois, TESOL, Inc.

BENSIMON, Paul (1998) *Palimpsestes*. No 11 : « Traduire la culture ». Paris : Presses de la Sorbonne Nouvelle.

BOLLINGER, Daniel et Geert HOFSTEDE (1987) *Les Différences culturelles dans le management : comment chaque pays gère-t-il ses hommes ?* Paris : Editions d'Organisation.

BRISLIN, R.W., & T. YOSHIDA, (eds.) (1994) *Understanding culture's influence on behavior*. Toronto: Harcourt Brace Jovenovich.

BYRAM, M. (1997) *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Clevedon, UK: Multilingual Matters.

BYRAM, M., MORGAN, C. et al. (1994) *Teaching-and-learning language-and-culture*. Clevedon, UK: Multilingual Matters.

CAMILLERI, Carmel (2006) *Chocs de cultures: concepts et enjeux pratiques de l'interculturel*. Paris: L'Harmattan.

- CASTRO-PANIAGUA, F. (2000) English-Spanish Translation, Through a Cross-Cultural Interpretation Approach. New York: University Press of America.
- CORBETT, John (2003) An Intercultural Approach to English Language Teaching. Clevedon, UK: Multilingual Matters.
- CROSS, T., BAZRON, B., DENNIS, K., & ISAACS, M. (1989). Towards A Culturally Competent System of Care, Volume I. Washington, DC: Georgetown University Child Development Center, CASSP Technical Assistance Center
- CUSHNER, K., & BRISLIN, R. W. (2004) Intercultural Interactions. A Practical Guide (Vol.9). Thousand Oaks, CA: Sage.
- DEMORGON, Jacques (2010) Complexité des cultures et de l'interculturel. Contre les pensées uniques, 4ème édition. Paris : Economica, Anthrope Economica.
- DEMORGON, Jacques (2005) Critique de l'interculturel. L'horizon de la sociologie. Paris: Economica, Anthrope Economica.
- DEMORGON, Jacques (2003) Dynamiques interculturelles pour l'Europe. Paris : Anthropos.
- D'IRIBARNE, Philippe (1989) La logique de l'honneur : gestion des entreprises et traditions nationales. Paris: Seuil.
- D'IRIBARNE, Philippe (2002) Cultures et mondialisation: Gérer par-delà les frontières. Paris: Seuil.
- FURNHAM, A., & S. BOCHNER, (1986) Culture shock: Psychological reactions to unfamiliar environments. New York : Routledge.
- GUIDÈRE, Mathieu (2008) La communication multilingue : traduction commerciale et institutionnelle. Bruxelles : De Boeck.
- HALL, Edward T. (1991) Understanding cultural differences: Germans, French and Americans. Yarmouth: ME Intercultural Press.
- HALL, Edward T. (1990) The Silent Language. New York: Anchor Books Editions.
- HALL, Edward T. (1989) Beyond Culture. New York: Anchor Books Editions.
- HATIM, B., & MASON, I (1990) Discourse and the Translator. London: Longman.
- HEBRECHTER, S. (Ed.) (2002) Interdisciplinarity and Translation. Amsterdam / New York: Rodopi.
- HERMANS, Th. (1999) Translation in Systems. Descriptive and System-oriented Approaches Explained Manchester: St. Jerome.
- HOLLIDAY, A. Small Cultures. Oxford journals: Applied Linguistics. Oxford Journals: Applied Linguistics. 1997, Volume 20, Issue 2, pp. 237-264.

- HOLLIDAY, A., KULLMAN, J. & Hyde, M. (2004) Intercultural communication: an advanced resource book. New York: Routledge.
- HOFSTEDE, Geert (2005) Cultures And Organizations: Software of the Mind. New-York: McGraw- Hill.
- HOFSTEDE, Geert (2001) Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions and organizations across nations (2nd ed). Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.
- HOFSTEDE, Geert (1994) Vivre dans un monde multiculturel : Comprendre nos programmations mentales. Paris: Les Editions d'Organisation.
- HOFSTEDE, G., HOFSTEDE, Gert Jan & MINKOV, M. (2010) Cultures and Organizations: Software of the Mind, 3 ed. New-York: McGraw-Hill.
- KARJALAINEN, Héléna (2011) In: SOPARNOT Richard (éd) Cas en management interculturel. Cormelles-le-Royal: Editions EMS, 2011, pp. 94-105.
- KATAN, D. (2004) Translating Cultures. Manchester: St. Jerome Publishing.
- KOHL, L.R. & J.M. KNIGHT (1994) Developing intercultural awareness. Yarmouth: ME Intercultural Press.
- KRAMSCH, C. (1993) Language and Culture. Oxford: OUP.
- LADMIRAL, Jean-René (1995). La Communication interculturelle. Paris: Armand Colin.
- LEE, Yih-Teen (2007) La compétence culturelle : s'équiper pour les défis du management international. Paris: L'Harmattan.
- LEPPIHALME, R. (1997) Culture Bumps. Clevedon: Multilingual Matters.
- LUSTIG, M., & J. KOESTER, (1996) Intercultural competence : interpersonal communication across cultures (2nd ed). New York: Harper Collins.
- MAIKKOT, Jean (1968) La traduction scientifique et technique. Eyrolles.
- MARTIN, J.N., & NAKAYAMA, T.K. (2004) Intercultural Communication in Contexts. New York: McGraw-Hill.
- MEAD, Richard (2005) International management, cross-cultural dimensions (3rd edition). Oxford : Blackwell Publishing.
- NEUBERT, A., & SHREVE, G. M. (1992) Translation as Text. Kent (Ohio): The Kent State University Press.
- NIDA, E. A. (1964) Toward a Science of Translating. Leiden: Brill.
- OETZEL, J.G., & S. TING-TOOMEY, (Eds.) (2006) The SAGE Handbook of Conflict Communication: Integrating Theory, Research, and Practice. Thousand Oaks CA: Sage.

- PALOPOSKI, O. Domestication and Foreignization. (In: Handbook of Translation Studies) Vol II. Gambier, Yves & Luc van Doorslaer Eds. John Benjamins, 40-42.
- PYM, A. (2000) *Negotiating the Frontier: Translators and Intercultures in Hispanic History*. Manchester: St. Jerome Publishing.
- PYM, A. *Cross-Cultural Networking: Translators in the French-German Network of Petites Revues at the End of the Nineteenth Century*. Available at:
<http://www.erudit.org/revue/Meta/2007/v52/n4/017695ar.html>
- PYM, A. (2002) *Intercultures and the Interface with Nationalist Culture*. Available at:
<http://usuaris.tinet.cat/apym/on-line/intercultures/alternatives.pdf>
- PYM, A. *Alternatives to Borders in Translation Theory*. Available at:
<http://usuaris.tinet.cat/apym/on-line/intercultures/intnation.pdf>
- ROBYNS, Clem (1992) *Translation and Discursive Identity. Poetics Today*. Available at:
http://kuleuven.academia.edu/ClemRobyns/Papers/692295/Translation_and_discursive_identity
- SALAMA-CARR, Myriam (ed.) (2007) *Translating and Interpreting Conflict. (Approaches to Translation Studies 28)* Amsterdam: Rodopi.
- SAMOVAR, L. A., PORTER R. E., & McDANIEL, E. R. (2009) *Intercultural Communication. A Reader (12 E)*. Boston: Wadsworth Cengage Learning.
- SAMOVAR, L.A., & R.E., PORTER (1998) *Communication between cultures (3rd ed)*. Belmont: Wadsworth.
- SAMOVAR, L.A., & R.E., PORTER (1997). *Intercultural communication : a reader (8th ed)*. Belmont: Wadsworth.
- SAVILLE-TROIKE, M. (1982) *The Ethnography of Communication: An Introduction*. Oxford: Blackwell.
- SCHLEIERMACHER, Friedrich (1813), *Über die Verschieden Methoden des Übersetzens*.
- SCHNEIDER, Susan C. (2003) *Managing across cultures*. Harlow: England Financial Times Prentice Hall.
- SEELYE, H. N. (1994) *Teaching Culture*. Chicago, Illinois: NTC/Contemporary Publishing Group.
- SELA-SHEFFY, R. & TOURY, G. (eds.) (2011) *Culture Contacts and the Making of Cultures: Papers in Homage to Itamar Even-Zohar (Tel Aviv)*.
- SIERENS, S. (ed.) (2000) *Us, Them, Ours. Points for attention in designing interculturally sound learning materials*. The Netherlands: Parel.
- SNELL-HORNBY, M. (1988) *Translation Studies. An Integrated Approach*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins.

- SNELL-HORNBY, M. (1999) Communicating in the Global Village: On Language, Translation and Cultural Identity. *Current Issues in Language and Society*, 6(2), 103-120.
- SNELL-HORNBY, M. (2006) *The Turns of Translation Studies. New paradigms or shifting viewpoints?* Amsterdam: John Benjamins.
- STORTI, Craig. (1990) *The art of crossing cultures*. Yarmouth: Intercultural Press.
- O'SULLIVAN, T. et al (1994) *Key Concepts in Communications and Cultural Studies, Second Edition*, London and New York: Routledge.
- THÉRY, Benoît (2002) *Manager dans la diversité culturelle*. Paris : Editions d'Organisation.
- TING-TOOMEY, S., & L.C. CHUNG (2005) *Understanding intercultural communication*. CA: Roxbury Publishing Company.
- TRIANDIS, Harry C. (1995) *Individualism and Collectivism (New Directions in Social Psychology)*. USA, CO: Westview Press
- TROMPENAARS, Fons & Charles HAMPDEN-TURNER (1997) *Riding the waves of culture: understanding cultural diversity in business (2nd ed)*. London: Nicholas Brealey Publishing.
- VENUTI, Lawrence (to be published December 14th 2012 by Routledge). *Translation Changes Everything. Theory and Practice*.
- VERBUNT, G (2001) *La société interculturelle. Vivre la diversité humaine*. Paris: Éditions du Seuil.
- VINAY, Jean-Paul & Darbelnet, J. (1977) *Stylistique comparée du français et de l'anglais*. Didier.